

ФІЛОСОФІЯ, СОЦІОЛОГІЯ, ПОЛІТОЛОГІЯ

*Чорноіван О.Я.,
головний спеціаліст
Кабінету Міністрів України,*

*Биркович В.Я.,
експерт Закарпатського філіалу
Національного інституту
стратегічних досліджень*

ДО ПИТАННЯ ПРО ЄВРОІНТЕГРАЦІЮ УКРАЇНИ

Наша країна обрала стратегічним напрямком розвитку інтеграцію в європейський економічний і політико-правовий простір. Вступ до Європейського Союзу був визначений ключовим зовнішньополітичним пріоритетом і стратегічною метою України на найвищому державному рівні. Поява низки нових незалежних держав на пострадянському терені й фундаментальні перетворення у політичних та економічних системах постсоціалістичних країн Центральної і Східної Європи докорінно змінили геополітичний простір європейського континенту, вирішальним чином вплинули на визначення геополітичної орієнтації Української держави. Національні інтереси України об'єктивно потребують утвердження її як впливової європейської держави, повноправного члена Європейського Союзу.

Вже у 90-ті роки минулого століття почала викристалізуватися зовнішньополітична орієнтація України в напрямку інтеграції до європейської спільноти. Європейський вибір відкрив нові перспективи для співробітництва України з розвиненими країнами світу, економічного розвитку, соціального й інтелектуального прогресу, зміцнення позицій нашої держави на міжнародній арені. Входження до Європи надасть нам можливість модернізувати економіку, залучити іноземні інвестиції і новітні технології, підвищити конкурентоспроможність вітчизняного товаровиробника, надасть можливість виходу на єдиний внутрішній ринок ЄС. Це співробітництво сприятиме наближенню України до високих європейських стандартів, підвищенню рівня життя й добробуту населення. У культурно-цивілізаційному аспекті євроінтеграція – це шлях до активізації взаємообміну між українською й західноєвропейською культурами, одночасне становлення України як інтегрованої частини глобального суспільства, так і національної держави. Нарешті, членство в ЄС буде гарантувати зміцнення національної безпеки України, захистить її від агресії і територіальних претензій інших країн.

“Повернення до Європи” було проголошено ключовим напрямком політики України від початків незалежності. Уже в постанові Верховної Ради УРСР від 25 грудня 1990 р. “Про реалізацію Декларації про державний суверенітет України у сфері зовнішніх зносин” Уряду було доручено “спрямувати зусилля на забезпечення безпосередньої участі Української РСР у загальноєвропейському процесі та європейських структурах”. У 1993 р. Верховна Рада України прийняла постанову “Про основні напрями зовнішньої політики України”, де вперше була сформульована позиція України щодо ЄС на законодавчому рівні: “перспективною метою зовнішньої політики є членство України у Європейських співтовариствах... З метою підтримки стабільних відносин з Європейськими співтовариствами Україна укладе з ними Угоду про

партнерство та співробітництво, здійснення якої стане першим етапом просування до асоційованого, а згодом – до повного її членства у цій організації”.

Про активізацію стосунків між Україною і ЄС свідчило відкриття в Києві Представництва Комісії Європейських співтовариств (жовтень 1993 р.) і у Брюсселі Представництва України при Європейських співтовариствах (липень 1995 р.), а також початок двосторонніх переговорів із деяких напрямків галузевої кооперації і торговельних відносин (1994 р.). Важливим механізмом реалізації європейського курсу України був (із 1993 р.) Міжвідомчий комітет у справах Європейських співтовариств як державний орган узгодження і координації політики

України щодо Європейських співтовариств, підзвітний Кабінету Міністрів України. 3 березня 1995 р. почав діяти Спільний комітет, утворений сторонами і призначений для моніторингу економічного і торговельного співтовариства.

Другий етап розвитку відносин між Україною і ЄС завершився прийняттям на Європейській раді в Гельсінкі Спільної стратегії ЄС щодо України (10 грудня 1999 р.). Під час цього періоду (друга половина 90-х років) відбулися події, які стали етапними у процесі зближення України з ЄС.

Бажання України стати повноправним членом ЄС було висловлено Президентом України Леонідом Кравчуком 14 червня 1994 р. в Люксембурзі під час підписання Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і ЄС (УПС). Дату підписання УПС можна умовно вважати завершенням початкового етапу становлення відносин між Україною і ЄС, протягом якого відбулося визнання незалежної української держави з боку ЄС і країн-членів. Розвиток двосторонніх відносин на цьому етапі ускладнювався вимогами Брюсселя щодо набуття Україною без’ядерного статусу. ЄС ставив головною умовою розвитку співробітництва й підписання УПС виведення з України ядерної зброї і приєднання її до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї.

Ідея єдності з Європою, вірності європейським ідеалам демократії і громадських свобод нерозривно пов’язана з ідеєю української державності і є політичною константою розвитку нашої країни. Вона постійно звучить з моменту відродження незалежності у 1991 році. Як зазначається у Посланні Президента України до Верховної Ради України “Європейський вибір: концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002-2011 роки”, набуття асоціації з Європейським Союзом, а згодом повноправного членства в ЄС, є основою стратегії економічного та соціального розвитку держави на найближчі десятиріччя.

Створення у 2002-2011 рр. згідно з копенгагенськими критеріями необхідних передумов набуття Україною повноправного членства в ЄС передбачає послідовне здійснення таких кроків:

2002-2003 рр. – набуття Україною членства в СОТ. Це слід розглядати як один з пріоритетів зовнішньоекономічної політики України, системний чинник розвитку національної економіки, підвищення її конкурентоспроможності, лібералізації зовнішньої торгівлі. Створення сприятливого середовища для залучення іноземних інвестицій;

2003-2004 рр. – проведення переговорного процесу та підписання Угоди про асоціацію України та ЄС. Зміна Угоди про партнерство та співробітництво на європейську Угоду про асоціацію України та ЄС визначатиме новий формат відносин, який відповідав би довгостроковим інтересам України, і наблизитиме її до кінцевої мети утворення передумов набуття повноправного членства в Євросоюзі;

2003-2004 рр. – проведення переговорного процесу щодо створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС, яка б передбачала функціонування ринкових інститутів, гарантування правових норм у діловій сфері, стабільні та недискримінаційні правові рамки, чітко визначені права власності, застосування відповідних правил походження товарів, належну організацію прикордонної інфраструктури тощо;

2002-2007 рр. – приведення законодавства України у відповідність до вимог законодавства ЄС у пріоритетних сферах;

2004-2007 рр. – виконання процедур, необхідних для набуття чинності Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Отримавши такий асоційований статус, Україна зможе бути краще інформованою щодо внутрішніх перетворень у Євросоюзі, брати неформальну участь у переговорах стосовно різних питань загальноєвропейського масштабу і значення, отримати полегшений та в більших обсягах доступ до фінансових ресурсів ЄС;

2005-2007 рр. – проведення переговорного процесу та створення Митного союзу між Україною та ЄС, метою якого має стати поступове усунення митних, правових і технологічних перепон у цій сфері;

2007-2011 рр. – повне виконання Угоди про асоціацію між Україною і ЄС та копенгагенських критеріїв членства в Євросоюзі;

2011 р. – створення реальних передумов для вступу України о ЄС.¹

Як свідчить досвід, успіх реалізації нашою державою свого стратегічного курсу вирішальною мірою залежить від, з одного боку, успішного реформування всіх сфер внутрішнього життя суспільства з метою їх адаптації до усталених загальноєвропейських норм, з іншого – досягнення відповідних змін у суспільній свідомості та підготовки кадрів, здатних до кваліфікованої професійної діяльності, пов'язаної з євроінтеграційним поступом України. Все це, у свою чергу, потребує радикальних змін у національній системі всіх галузей економіки.

У процесі інтеграції знайдено й апробовано на практиці розв'язання найскладніших економічних, соціальних, політико-правових проблем, які постали перед людством у ХХ столітті. Майже за півстоліття розвитку інтеграції Європейський Союз перетворився в один із основних економічних центрів сучасного світу, який переважає за сукупним валовим продуктом й об'ємом зовнішньої торгівлі такі провідні світові держави, як США і Японія. На 1 січня 2001 р. чисельність населення п'ятнадцяти країн-членів ЄС складала 376,7 млн. чоловік. Доля ЄС у світовому валовому продукті перевищує 20 %, на нього припадає майже чверть світової торгівлі. ЄС відіграє провідну роль у наданні технічної й фінансової допомоги країнам, що розвиваються, підтримує дипломатичні стосунки більше, ніж із 130 країнами світу, він має статус спостерігача в ООН і в її спеціалізованих організаціях.

Місце, яке займає ЄС сьогодні у сфері міжнародних економічних відносин, його роль у світовій політиці, значні соціально-економічні досягнення свідчать про ефективність обраної західними європейцями політичної філософії, а також стратегії, механізмів і методів інтеграції. Вивчення досвіду ЄС, як позитивного, так і негативного, дозволяє зробити декілька висновків:

- рух до об'єднаної Європи міг бути лише поетапним – від простих, секторальних форм регіональної інтеграції до більш складних і широкотмасштабних;

- від Митного союзу і спільного ринку товарів до єдиного внутрішнього ринку з вільним рухом товарів, послуг, капіталу, осіб, потім – до ЕВС і запровадження єдиної європейської валюти і лише на завершальному етапі – до політичного союзу.

Поетапно відбулося розширення сфери Співтовариства: від формування ССП, спільної торговельної, конкурентної і транспортної політики до спільної науково-дослідницької, соціальної, регіональної, валютної політики. Згідно зі стратегією Моне-Шумана, держави не повинні одночасно відмовитися цілковито від суверенітету, але лише відкинути догму його неподільності, відмовитися від частки свого суверенітету на користь наднаціонального співтовариства у визначених сферах. Водночас держави-члени здійснюють контроль за використанням переданих ними повноважень і приймають рішення про подальший розвиток інтеграції.

Економічна інтеграція – рушійна сила процесу об'єднання Європи. Вона не є самоціллю, однак найбільшою мірою відповідає повсякчасним потребам країн-учасниць і їхнього

населення, сприяє зростанню добробуту і меншою мірою торкається таких чутливих сфер державного суверенітету, як національна безпека, оборона, зовнішня політика й ін.

Важливим уроком євроінтеграції є необхідність повсякчасного узгодження інтересів держав, які беруть участь у цьому процесі. У ході подолання чисельних криз у діяльності Співтовариства, які супроводжувалися ультимативними вимогами учасників інтеграційного процесу, вироблена культура діалогу і компромісу, яка включає повагу й врахування інтересів усіх без виключення країн-партнерів.

У ході будівництва об'єднаної Європи сформовано унікальну інституціональну систему, яка не має аналогів в історії, її призначення – врахування й узгодження у процесі розробки й прийняття рішень інтересів не лише окремих держав ЄС, а й регіонів, а також різних соціальних груп. Особливість, яка відрізняє інституціональну систему ЄС від усіх інших об'єднань інтеграційного типу, створених у різних регіонах сучасного світу, полягає у тому, що вона має частково наднаціональний, частково міждержавний характер.

Євроінтеграція на всіх етапах розвитку характеризувалась високим рівнем правового регулювання. Європейське право є водночас продуктом і інструментом інтеграції, який забезпечує функціонування і подальший розвиток ЄС.

Практика європейського будівництва продемонструвала вагомість мобілізації суспільної підтримки на всіх етапах євроінтеграції. Громадяни очікують від ЄС рішучих дій у сферах міграції, боротьби зі злочинністю, ядерної безпеки й захисту навколишнього середовища. На черзі розв'язання найгостріших соціально-економічних проблем Західної Європи: низькі темпи економічного зростання, високий рівень хронічного безробіття, відставання у сфері застосування інформаційних технологій, старіння населення і, як наслідок, назрівання фінансової кризи західноєвропейської соціальної моделі “держави добробуту”.

Розв'язання задач, які стоять перед ЄС на початку XXI століття, ускладнює його майбутнє кардинальне розширення до кількох десятків країн, що детермінує радикальну конституційну реформу Євросоюзу. Реформи, необхідні для ефективного функціонування ЄС після його майбутнього розширення, були узгоджені під час сесії Європейської ради в Німці (7 – 11 грудня 2000 р.). У Німці була також схвалена нова стратегія розширення ЄС, прийнята Радою ЄС 4 грудня 2000 р. Реалізація цієї стратегії у взаємозв'язку з інституційною реформою має підготувати Європейський Союз до прийняття нових членів після 2002 року. Якщо намічена стратегія залишатиметься незмінною, ЄС у найближчі роки безпосередньо межуватиме з Україною, що детермінує кореляцію стосунків України з ЄС. У наш час навколо ЄС починає формуватися нова архітектура єдиної Європи, яка зможе об'єднати усі держави континенту навколо спільних цілей стабільності, демократії та економічного добробуту. Прагнення України щодо повномасштабної інтеграції в європейські структури може розглядатися як практична підтримка єдиної й стабільної Європи. Таким чином, Європейський Союз знаходиться на порозі нового етапу свого розвитку, зміст якого визначатиме не лише напрям еволюції Європейського континенту, а й значною мірою всього світу.

Одним з найбільш важливих та дієвих інструментів інтеграції України до європейської спільноти є співробітництво в рамках програми технічної допомоги Європейського Союзу новим незалежним державам (програма Тасіс). Допомога Україні з боку ЄС складає приблизно 25 % від загального обсягу ресурсу технічної допомоги, що надається нашій державі провідними міжнародними організаціями та країнами-донорами.

Технічна допомога ЄС у 2001-2003 роках із щорічним бюджетом понад 50 млн. євро спрямовується на розвиток громадянського суспільства, освіти, підтримку малого та середнього бізнесу, реформування енергетичного сектора, створення сучасної банківської системи і розвиток соціальної політики в Україні. У рамках Міждержавної програми та Програми прикордонного співробітництва співпраця зосереджується на розбудові інфраструктури

(енергетичної, транспортної та телекомунікаційної мережі, а також пунктів перетину кордонів) та життя комплексних заходів у сфері охорони навколишнього середовища.

Трампліном для майбутнього членства України в ЄС може стати співробітництво у сфері зовнішньої політики безпеки. Україна визнана ЄС одним із ключових факторів регіональної і загальноєвропейської стабільності й безпеки. Активна діяльність України в РБСЄ, її посередницька роль в придністровському конфлікті (Молдова), участь у миротворчому процесі, активна і виважена позиція щодо розширення НАТО на Схід та започаткування особливого партнерства з цією міжнародною організацією свідчить як про зацікавленість України у формуванні системи європейської безпеки, так і про можливість широкої й активної співпраці України і ЄС у сфері його СЗПБ.

Водночас, хотілось би відмітити і про той факт, що у процесі зближення України з ЄС будуть неминуче діяти і негативні фактори євроінтеграції. Серед них такі, як: неспроможність нести фінансовий тягар внесків до ЄС; зростання конкуренції з боку фірм країн-членів ЄС у процесі лібералізації і збільшення відкритості національної економіки, що супроводжуватиметься ліквідацією неконкурентоспроможних підприємств із негативними соціальними наслідками. Однак потенційні переваги європейської інтеграції суттєво перевищують можливі втрати і ризики, що було переконливо доведено досвідом усіх європейських країн, які обрали цей шлях.

В Україні відбувся процес осмислення концептуальних і тактичних прорахунків, допущених на євроінтеграційному шляху. Ейфорійні настрої минулих років змінилися реалістичним усвідомленням того, що період адаптації України до політико-економічних вимог ЄС буде довгостроковим процесом. Невідповідність розвитку демократичних інституцій і стану громадянського суспільства європейським стандартам, низький рівень економічного розвитку, ВВП і доходів на душу населення; повільні темпи реформ, які до того ж були недостатньо скоординовані із завданнями європейської інтеграції, проблеми, пов'язані з імплементацією УПС тощо суттєво віддалили перспективу членства України в ЄС. Лише проведення глибоких і рішучих реформ, послідовна демократизація суспільства можуть кардинально змінити цю негативну тенденцію і матеріалізувати гасло руху в Європу.

Ми переконані, що нашій державі потрібно не тільки проводити реформи, а й працювати над особистим іміджем, бо сьогодні більшість європейців думають, що наша країна є напівзруйнованою та ураженою радіацією державою, а розширення Євросоюзу не може бути успішним, якщо Брюссель не буде формувати свої відносини з Україною, бо наша держава споконвіку була розташована в центрі Європи.

Література

1. *Європейський вибір: Виступ Президента України Л.Д. Кучми у Верховній Раді України 18 червня 2002 року. Послання Президента України до Верховної Ради України – 2002 рік.* – С. 79.
2. *Копійка В., Шинкаренко Т. Європейський союз: заснування і етапи становлення.* – К.: Ін Юре, 2001. – С. 369-373.
3. *Гелен Д. У лабіринті Європейського Союзу / Переклад з французького.* – К.: Основи, 1995. – С. 116.
4. *Міллер Жак. Політико-адміністративні системи країн ЄС: Порівняльний аналіз. /Переклад з французького.* – К.: Основи, 1996. – С. 415.
5. *Україна і Європа (1990-2000 рр.) / Редколегія С.В. Віднянський та ін. К.: Інст-т історії України НАН України, 2001. – С. 120.*

